

LA GUERRA DE SUCCESSION I EL BLOQUEIG DE DÉNIA DEL 1705

Carme Pérez i Aparicio
Universitat de València

RESUM:

Dénia va ser la primera població de la Corona d'Aragó a proclamar rei l'arxiduc Carles. Ho va fer sense que s'haguera produït cap desembarcament de tropes aliades, amb l'impuls dels mateixos valencians. Aquest treball estudia l'operació que va posar en marxa el govern borbònic per tal de recuperar-la; una empresa que es considerava fàcil, però que va esdevindre impossible per la manca de tropes i d'artilleria per a posar un setge formal. Tot va quedar reduït a només un bloqueig i a aplicar represàlies dures contra les poblacions dels voltants, una situació a què va posar final la defecció de les mateixes tropes, que van abraçar la causa austriacista, cosa que va desencadenar la rebel·lió general.

PARAULES CLAU:

Monarquia Hispànica - Guerra de Successió - Regne de València
- rebel·lió austriacista.

Ningú interessat en el conflicte desencadenat arran la mort de Carles II, l'1 de novembre de 1700, no ignora el protagonisme que Dénia i els pobles de la Marina van assolir durant la Guerra de Successió. Tot i que quedava molt per darrere de les grans ciutats de la Corona d'Aragó i fins i tot de les valencianes -com ara la mateixa capital, i d'altres com ara Alacant,

Xàtiva i Oriola- Dénia ocupava un lloc destacat en el conjunt del País Valencià. A les acaballes del sis-cents, la capital d'aquest marquesat era una població d'unes 500 cases, però d'una gran importància estratègica a causa de la situació a la vora de la Mediterrània i protegida per un castell fort i inexpugnable. Només Alacant o Peníscola tenien un emplaçament equiparable, però hi havia més coses encara. Dénia era també considerada una de les millors forteses de les costes peninsulars. Tenia sota la custòdia del castell dos ports de mar, el més principal, a migdia, i l'altre al nord. Des d'Alacant fins a Vinaròs i els Alfacs no hi havia cap altre port -la resta eren platges- on pogueren refugiar-se les embarcacions que tractaren de protegir-se dels temporals perillosos de llevant o dels atacs piràtics, i durant la revolta catalana del 1640 havia acollit les galeres reials que corrien la costa, raons totes aquestes per què era considerada "*la clau del Regne de València*". El port era el més pròxim a les Illes Balears i, per tant, el més indicat per a garantir-ne la defensa. Havia estat també l'escenari del desembarcament de la reina Mariana d'Àustria, la mare de Carles II, i des d'ací havia embarcat la germana del rei, l'emperadriu Margarida¹.

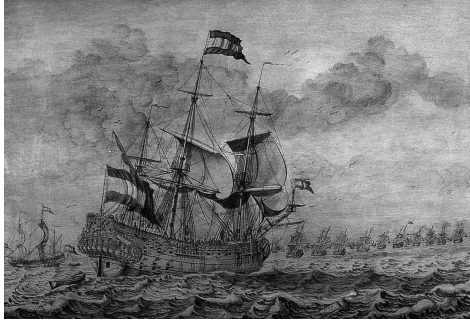
Els sectors econòmics més importants eren els que giraven al voltant de l'activitat portuària, gràcies a l'exportació de pansa i d'ametlla cap als països del nord d'Europa i especialment a Anglaterra. Aquest comerç havia experimentat una certa davallada a les darreres dècades del sis-cents com a conseqüència d'haver-se cegat en part els canals que permetien l'accés de les embarcacions al port, però encara mantenia una activitat intensa que es veuria interrompuda poc després d'esclatar el conflicte successori.

En efecte, l'arribada al tron espanyol de la dinastia francesa després de la mort de Carles II, el darrer Habsburg, va provocar el rebuig de les principals potències europees, Àustria, Anglaterra i les Províncies Unides, a més a més de molts territoris alemanys, contraris a una hegemonia continental francesa que en perjudicava, fortament o no, els interessos econòmics, polítics o religiosos. Pel que fa a la Monarquia Hispànica, la Corona d'Aragó havia mostrat clarament les preferències pel candidat de la Casa d'Àustria i el recel cap a la Casa de Borbó, la trajectòria absolutista i centralista de la qual xocava radicalment contra la tradició política pròpia. A més a més hi havia vincles econòmics molt estrets amb els països signadors de la Gran Aliança de l'Haia contra els Borbó. Des del 1701, quan Felip V va prendre possessió del tron espanyol, fins el 1705, quan comencen les rebel·lions de la Corona d'Aragó, la dissidència va anar guanyant terreny en aquests territoris a causa dels errors comesos pel nou monarca, la preeminència assolida pels interessos comercials francesos i la interrupció dels fluxos habituals d'intercanvis amb el nord d'Europa. A més a més, l'emperador Leopold I i la resta de les potències aliades havien desenvolupat una campanya intensa en tots els territoris de la Monarquia Hispànica per

¹ La història de Dénia i la participació en la Guerra de Successió van ser objecte d'estudi per Roque CHABÀS, *Historia de la ciudad de Dénia*, 2 vols., Dénia, 1876. També "Baset y las Guerras de Sucesión", *El Archivo*, Any I, 1886, pàgs. 105- 107, 113- 115 i 121- 123.

tal de preparar les rebel·lions.

Els primers contactes entre els aliats i els austriacistes valencians es van produir com a conseqüència de l'entrada en la Mediterrània de l'armada angloholandesa el 1703, quan una esquadra va ancorar en la badia d'Altea per tal de fer aiguada. En aquell moment, i

Flota holandesa

una altra volta el 1704, la presència de les embarcacions va servir per a constatar l'acollida favorable dispensada pels valencians. Serà, però, l'agost del 1705 quan l'arribada de l'armada que duia l'arxiduc a Barcelona desencadenarà la rebel·lió de la Marina. Realment, la nova presència aliada no va sorprendre ningú. A final del mes de juliol els primers vaixells havien estat ja vists a Cadis i aquesta notícia va ser transmesa a tots els virreis, amb la qual cosa s'acomplien així tots els pronòstics. Tot i amb això, els valencians es trobaven tan indefensos com el 1691, quan l'armada francesa va bombardejar la ciutat d'Alacant. De res havien servit les peticions formulades pel virrei, el marquès de Villagarcia, perquè el govern de Felip V solucionara la indefensió total de la costa i adoptara mesures eficaces per a prevenir un atac o un desembarcament.

La matinada del 9 d'agost, els vigies del castell d'Alacant van albirar les primeres veles aliades. El governador Vicent Falcó va passar l'avís a Altea -on es suposava que tornaria a recalar- i a tota la costa, al mateix temps que donava les ordres oportunes per a reunir les milícies urbanes i perquè les poblacions dels voltants enviaren les companyies que formaven el primer auxili. Aquest mateix dia, un caporal anglés va tractar de lliurar uns plecs per a la Ciutat², en què, probablement, sol·licitava la proclamació de Carles III. El govern municipal, però, es va negar a rebre'ls i en la matinada del dia 10 les embarcacions van abandonar Alacant rumb al nord sense fer cap hostilitat. Els alacantins podien respirar tranquils després de l'ensurt, però la preocupació es traslladava a Altea, on es suposava que l'armada tornaria a fer aiguada. Cap allí s'havia desplaçat, d'ordre del virrei, don Andreu Montserrat i Crespí, ministre de la Reial Audiència, per tal de vigilar de prop les maniobres aliades i també la resposta dels valencians. En l'informe remés al virrei el 10 d'agost assenyalava que l'armada estava composta per 200 veles, la gran part de les quals corresponia a embarcacions de guerra armades fortament, on destacava una que lluïa la senyera reial. Pel que fa als efectius, els avalua entre 15.000 i 18.000 homes, tot i que aquesta xifra era rebaixada en altres fonts³. Les informacions apuntaven també que l'armada es dirigia a Barcelona, raó per la qual es suposava que

² Archivo Histórico Nacional (AHN), *Estado*, leg. 265, lletres del governador d'Alacant al virrei dels 9 i 10 d'agost del 1705. En aquesta època, *Ciutat* o *Vila* són els noms que es fan servir per a designar la institució municipal. Cal distingir-los de la paraula *ciutat* o *vila* amb què es designa l'urbs o població.

³ *Ibidem*, informe de don Andreu Montserrat i Crespí al virrei del 10 d'agost del 1705.

el pas per les costes valencianes quedaria limitat a fer l'aiguada, però la matinada del dia 18 el virrei rebia uns avisos de la Ciutat i del governador de Gandia, segons els quals una esquadra havia posat rumb a Dénia i alguns sediciosos es dirigien per terra cap a la capital del marquesat a fi de reclutar gent i facilitar el desembarcament. Barat a donar suport a aquesta operació oferien la supressió dels drets senyorials.

“he recevido esta mañana a las 6 cartas del governador y Ciudad de Gandia, en que me daban cuenta de que la armada enemiga se encaminava a Dénia y que alguna gente conmovida por los de Altea y los enemigos iba por tierra a ayudar este mesmo intento, obligándoles con la esperanza de que el Archiduque les eximiría de los tributos que pagaban a los señores y a cosa de las 9 recibí carta del governador y Ciudad de Dénia, en que me manifestaban el justo recelo de ser imbadidos y la desconfianza de los mesmos que están destinados para socorro del castillo, instando les embiase algunas tropas”⁴.

En efecte, en un Consell de Guerra congriat en la nau capitana el 13 d'agost s'havia decidit aprofitar el suport social tan ampli de la comarca a l'austriacisme per tal d'iniciar la rebel·lió. Al mateix temps havien desembarcat a Altea alguns dissidents valencians coneguts, com ara el rector, mossèn Martí Morales, don Francesc García d'Àvila, don Felip Armengol de Folc o Maür Ríos, nebot del qui es convertiria en capitost popular, don Joan Baptista Basset i Ramos. Tots ells havien estat perseguits pel govern borbònic, raó per la qual s'havien vist obligats a refugiar-se a Portugal o a Gibraltar, guanyada pels anglesos el 1704. També es van desembarcar armes, que van ser lliurades a Joan Gil, d'Ondara, un personatge clau en aquells moments però força desconegut. Tot seguit es va fer públic un pregó que cridava als camperols a prendre les armes per a proclamar rei Carles III, amb l'oferiment en compensació de suprimir les prestacions senyorials. D'aquesta manera, un exèrcit improvisat va recórrer les poblacions camí de Dénia cridant a la sublevació⁵.

⁴ AHN, *Estado*, leg. 664 / 1, lletra del virrei a Grimaldo, secretari del Despatx, del 18 d'agost del 1705.

⁵ Francisco de CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, manuscrit en cinc volums que es troba a l'Österreichisches Staatsarchiv de Viena. Ha estat editat per Josep M. Mundet i Gifre i José M. Alsina Roca, amb un estudi preliminar de Francisco Canals Vidal, 4 vols., Madrid, 1997-2002, I, pàgs. 509 i 518- 519.

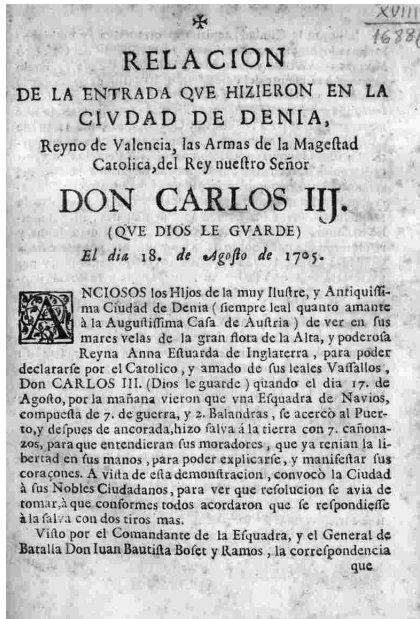
La Ciutat de Dénia i el governador es van afanyar també a comunicar al virrei la situació perillosa i sol·licitar tropes, potser més per seguir el protocol habitual en aquests casos que per a oferir resistència. El dia 17 d'agost, una esquadra anglesa dirigida per l'almirall sir Cloudesley Shovel, i de què formava part el valencià don Joan Baptista Basset i Ramos, es va apropar al port i per mitjà d'uns ambaixadors va demanar en nom de la reina Anna d'Anglaterra i de l'arxiduc Carles la proclamació del nou rei. La proposta va ser sotmesa a la consideració del Consell General, on es va llegir un manifest de l'arxiduc, de data del 15 d'agost, en què exhortava tots els valencians a seguir la seua causa. Després de la deliberació corresponent, es va prendre l'acord d'enviar una comissió formada pel síndic Tomàs

Gavilà, acompanyat per Cosme Gavilà i el llicenciat Agustí Verdaguer, en representació de la Ciutat, i per Pere Antoni Garcia, delegat del governador i procurador general del marquesat, que era don Pasqual de Perellós i Aragó. Es tractava de comunicar a l'almirall la seua disposició a obeir quan ho haguera fet la capital del Regne i no abans, perquè, en cas contrari, Dénia quedaria exposada a les represàlies de l'exèrcit borbònic i en unes circumstàncies molt precàries pel mal estat de la fortalesa. Aquestes objeccions van ser dissipades quan Basset, que tenia el grau de coronel enginyer, es va oferir a reparar les fortificacions i a garantir la defensa de la població. La mateixa nit del dia 17, mentre s'estava a l'espera de les negociacions, el governador fugia deixant el seu tinent, don Felip Antoni Gavilà com a governador. L'endemà, tots els veïns, eclesiàstics i seculars, decidien, per unanimitat, lliurar la Ciutat i proclamar rei l'arxiduc Carles i tot seguit desembarcava Basset com a governador de la ciutat i general de les armes al Regne, amb poders amples signats per l'almirall⁶.

El dia 18 d'agost del 1707, Dénia va ser, doncs, protagonista d'excepció d'un fet històric. Basset rebia les claus de la ciutat i es proclamava Carles III com a rei dels valencians. Es convertia així en la primera ciutat de la Corona d'Aragó i de tota la Monarquia Hispànica -deixant a un costat Gibraltar- en reconèixer voluntàriament el nou rei i en remarcava el valor estratègic de convertir-se en escala necessària en

les comunicacions entre els austriacistes catalans i valencians i les bases navals aliades de Gibraltar i Lisboa; així com també en el punt de partida de la rebel·lió del País Valencià. No s'havia produït cap invasió, ni tan sols havia estat menester el desembarcament de tropes aliades perquè els habitants de la Marina adoptaren una decisió tan compromesa i alhora arriscada, sense tropes reglades que en fonamentaren aquesta determinació, però confiats en la capacitat militar de Basset i en la presència de l'armada aliada a la Mediterrània.

La notícia de la capitulació de Dénia va provocar un terratrèmol autèntic en les institucions i en la societat valencianes. El mateix virrei representava el secretari del Despatx, don Josep Grimaldo, en lletra del 18 d'agost, "*las immensas conseqüèncias que producirá esta desgracia para*

⁶ *Ibidem*, pàgs. 649- 650. *Relación de la entrada que hizieron en la Ciudad de Dénia, Reyno de Valencia, las armas de la Magestad Católica del Rey nuestro Señor Carlos III (que Dios guarde) el día 18 de agosto de 1705*, imprès, Barcelona, s. a., Biblioteca de Catalunya., *Fulletts Bonsoms*, núm. 5.666. Hi ha edició facsímil editada per l'Arxiu Municipal de Dénia de l'original que es conserva en la Biblioteca Valenciana, *Fons Carreres*, s. XVIII / 1.688. Josep A. Gisbert Santonja ha publicat també el facsímil corresponent a la signatura 5.806 de la esmentada Col·lecció *Bonsoms* en "Tipografia i imatge de la ciutat de Dénia als albars del segle XVIII. En el lliurament de la ciutat de Dénia a l'arxiduc Carles d'Àustria. 17 i 18 d'agost del 1705", *La Guerra de Successió a Dénia*, Dénia, 2006, pàgs. 55- 64.

este Reyno y el Principado de Catalunya”, sense oblidar les que causaria a tots els pobles de la contornada, i fins i tot al ducat de Gandia, en veure dominada pels austriacistes l'única fortalesa on podien aixopugar-se⁷. Al mateix temps donava les ordres pertinents perquè passaren a Gandia el portantveus de general governador de la Ciutat i Regne de València, Joan de Castellví i Coloma, comte consort de Cervelló, també mariscal de camp general de les milícies del Regne, i totes les companyies de milícies del districte de Xàtiva. Les institucions valencianes van reaccionar també immediatament com hom esperava, és a dir, manifestant la lleialtat a Felip V, per mitjà d'un correu urgent que va partir de la capital el dia 19 per a representar el perill greu que amenaçava tot el Regne, i per a demanar urgentment tropes reglades. Calia també posar en marxa tots els recursos disponibles i el primer de tots va ser l'acord pres pels tres Estaments del Regne, que el mateix dia 18 d'agost van nomenar electes per a estudiar la situació. Un dia després van declarar que la rebel·lió de Dénia era un *cas inopinat*, la qual cosa permetia aplicar el Fur CXXXVIII de les Corts de 1585 i disposar dels recursos de la Generalitat per als casos extraordinaris. El dia 20, els Electes dels Estaments i els diputats i altres membres de la Casa de la Diputació declaraven formalment que la situació de Dénia constituïa un cas imprevist al qual es destinarien 4.000 lliures. A més a més, el virrei va aprofitar també la bona disposició de la Ciutat i del Regne per a demanar la formació d'un terç a cadascuna. Aquesta petició va ser objecte d'estudi en les reunions realitzades el 21 d'agost, però va ser desestimada en els dos casos per considerar massa lent i complex el procediment per a la lleva de les tropes i al mateix temps poc eficaces, per tractar-se de gent inexperta i a més a més, del país, “*que podían hallarse teñidos de alguna mala tintura*”. Pel contrari, Ciutat i Regne consideraven més operativa l'arribada de cavalleria i es van oferir cadascuna a pagar 200 cavalls veterans si Felip V els enviava. Un nou correu va partir de València el 22 d'agost amb la petició⁸.

Per la seua banda, la resposta de Felip V va ser immediata. Per una Reial Resolució del 22 d'agost, a penes coneguda la capitulació de Dénia, el rei donava les ordres oportunes perquè passaren a València 1.800 cavalls. El Consell d'Aragó va donar suport plenament a la mesura, però u dels components, el marquès de Castel Rodrigo, feia arribar al rei l'opinió que es tractava d'una xifra molt reduïda per a respondre a un esdeveniment de tanta importància. L'existència del port i de les fortificacions, la proximitat de la capital del Regne i de la mateixa Castella, així com també la mancança de places fortificades entre Dénia i València i des de la frontera amb Castella fins a la capital de la Monarquia, constituïen una amenaça real. Preocupava també al marquès el caràcter reivindicatiu dels habitants de la Marina, que uns anys enrere, durant el seu virregnat, s'havien mostrat contraris al règim senyorial, malfiança que estenia a tots els valencians, dels que deia que

⁷ AHN, *Estado*, llig. 664/1, lletra del virrei a Grimaldo del 18 d'agost del 1705.

⁸ Arxiu Municipal de València, *Manuale de Consells*, A-237, deliberacions dels 18, 19 i 21 d'agost del 1705. *Letres Missives*, g³ 63, lletres del 21 d'agost. Arxiu del Regne de València, *Generalitat*, 3.274, deliberació del 20 d'agost

manifestaven “*abituación de apeteer inmunidades y fueros*”. Castel Rodrigo cridava també l’atenció del rei sobre la desprotecció i abandonament total del Regne de València per part del govern de Madrid i suggeria la conveniència que, ja que Andalusia i Extremadura havien quedat lliures de l’ofensiva aliada, es destinaren a Dénia i al País Valencià el contingent més nombrós possible i les tropes més ben entrenades per tal d’evitar la propagació de la rebel·lió. Amb una Reial Carta del 28 d’agost Felip V donava les gràcies a les institucions valencianes per les mostres de fidelitat i anunciava la tramesa de 1800 cavalls sota el comandament del tinent general don Josep de Salazar. Al mateix temps, i per tal d’ajuntar aquestes tropes, es cursaren les ordres perquè acudiren a Almansa contingents militars diversos que, una vegada reunits, haurien d’entrar en terres valencianes. Aquests foren el regiment de cavalleria del marquès de Pozoblanco, que estava a Cadis, el regiment de cavalleria del coronel don Antoni Montenegro, aleshores a Badajoz, el regiment de dragons irlandesos del coronel don Daniel Mahony i quatre companyies, dos del regiment de Pons i dos més del de Campredon que estaven a Màlaga. El regiment de Mahony i les companyies esmentades es traslladarien sota el comandament del mariscal de camp don Joan Antoni Hurtado de Amézaga. Completava aquest contingent el mateix Salazar, que va eixir de Madrid el 27 d’agost amb 100 guàrdies de corps i el regiment de catalans de don Rafael Nebot, amb ordres d’estar a Almansa el 4 de setembre⁹. Totes aquestes tropes vindrien armades i equipades, de manera que només se’ls hauria de facilitar l’allotjament i també les provisions de pa i civada a un preu moderat¹⁰.

La Reial Resolució ja citada del 22 d’agost incloïa també instruccions perquè el virrei ordenara reunir i muntar la noblesa valenciana i tota la gent que poguera per tal d’unir-se a la cavalleria, però el problema fonamental del marquès de Villagarcía era fer front de manera immediata a la rebel·lió de Dénia, tenint en compte que no hi havia tropes reglades al País Valencià i que les que enviava Felip V havien de desplaçar-se des de distàncies considerables en la gran part dels casos. L’únic recurs disponible de manera immediata eren les milícies del Regne, formades per paisans poc habituats a l’exercici de les armes i, per tant, inoperants. El mateix virrei les qualificava “*de antiguallas instituidas en tiempos pacíficos y no para urgencias semejantes*”¹¹. Doncs bé, per a fer més operatives les milícies valencianes fins l’arribada de Salazar, es van donar ordres a Madrid perquè es desplaçaren a València el mariscal de camp Hurtado de Amézaga, el també mariscal don Lluís de Zúñiga i el brigadier i coronel de dragons Mahony. Aquests tres oficials serien els encarregats de posar en campanya les milícies del país fins l’arribada dels 1.800 cavalls.

El primer d’acudir a Dénia va ser el governador i mestre de camp general, don Joan de Castellví i Coloma, comte de Cervelló, amb la finalitat

⁹ AHN, *Estado*, llig, 265, ordres del comissari general de la infanteria i cavalleria d’Espanya, Francesc Fernández de Córdova, als distints caps militars del 22 d’agost del 1705.

¹⁰ *Ibidem*, consulta del Consell d’Estat del 22 d’agost del 1705. Cal recordar que els valencians estaven obligats a facilitar a les tropes només l’allotjament, aigua i foc, la resta havia d’anar per compte de la Reial Hisenda.

¹¹ *Ibidem*, lletra del virrei a Grimaldo del 21 d’agost del 1705.

de dirigir les milícies, que van ser convocades a tota pressa per a intentar fer front a la rebel·lió. Amb el governador van acudir diferents cavallers i altres caps militars, reclutats ràpidament en circumstàncies tan greus. Era molt important tallar de soca-rel un moviment que representava un perill important, tant per al Regne de València com per al de Castella. El mateix Consell d'Aragó valorava molt negativament el control del castell i de les fortificacions de Dénia per part dels austriacistes. De fet, la distància entre la capital de la Marina i la ratlla de Castella era molt curta i una vegada allí el camí fins a la cort no presentava gaire dificultats.

Per disposició del virrei, el marquès de Villagarcia, Gandia es va convertir en la plaça d'armes de totes les operacions dirigides contra Dénia pel comte de Cervelló, ajudat per alguns reformatos i pel coronel Sanç d'Etxevarría, capità de les guàrdies del rei que tot just acabava d'arribar a València per a reclutar tropes, però que va ser enviat a la Safor per a aportar els seus coneixements i la seua experiència a la causa reial. A Gandia van anar arribant les milícies de Morvedre, Llíria, Algemesí, Alzira, Xàtiva, Ontinyent, del marquesat de Guadalest, de la Foia de Castalla, Cofrents i d'altres parts. Allí van acudir també don Francesc de Rocafull, governador de Xàtiva, el comissari general don Antoni Roca, don Pasqual de Cardona, don Jeroni Vallterra i els capitans Bartomeu Deona i Pere Gonzalo. També s'havia refugiat a Gandia després de fugir de Dénia, don Pasqual de Perellós. Les primeres Juntes de Guerra celebrades a Gandia, sota la presidència del comte de Cervelló, degueren limitar-se a disposar el reconeixement del terreny i poca cosa més. Hi havia mancança de pólvora, de municions, de diners i, sobretot, de tropes veteranes, sense les quals era impossible començar les operacions contra Dénia. D'una altra banda, la situació de la Marina era ben preocupant: Altea, Benissa, Xaló i Gata s'havien unit a la rebel·lió, mentre que Teulada, Pedreguer i Xàbia havien rebutjat l'arribada dels seguidors de l'arxiduc i demanaven ajut al virrei per a defensar-se.

La inoperància del comte de Cervelló va permetre a Basset i a Garcia d'Àvila mamprendre els treballs necessaris per a posar la plaça en estat de defensa. Segons les informacions facilitades al virrei per alguns confidents, no hi havia a Dénia presidi de tropes reglades i la guarnició estava formada sols per paisans, en una xifra que rondava els 400 o 500 homes. De l'estol aliat s'havien desembarcat, però, municions i canons que van ser instal·lats en el castell. També es van endegar les obres de reparació de les muralles i van començar les activitats per a reglar les milícies, pagades pel general austriacista dels recursos que li havien estat lliurats pels aliats i potser també del bens confiscats als francesos de Dénia. Fins el dia 22 l'entrada i sortida del castell i de Dénia va ser franca per a tots els veïns i habitants de la contornada, molts dels quals van acudir a donar ajut material

i personal; al remat també es van acumular queviures.

Per fi, en la Junta de Guerra convocada a Gandia el 22 d'agost es van posar damunt la taula algunes mesures per a començar el bloqueig de Dénia, perquè sense tropes reglades ni pràcticament recursos era impensable qualsevol operació de gran abast. Hi havia distintes propostes, com ara tallar el subministrament d'aigua a la població, cegant els pous i la font que hi havia en els voltants i desviant les aigües del molí del Molinell, del que es servia Dénia i l'únic de tota la comarca capaç d'abastir-la de farina en èpoques de sequera. Calia també interrompre les comunicacions i l'arribada de queviures i reforços, per a la qual cosa es proposava la possibilitat de tallar el pont de taules del Molinell i fortificar el pont de pedra situat a tres quarts de llegua d'Oliva, a fi de garantir el trànsit de les tropes cap al marquesat. Algunes d'aquestes propostes eren, però, de viabilitat i eficàcia dubtoses, perquè Dénia tenia dins el castell una font inesgotable i totes les cisternes estaven plenes i, pel que fa a la desviació del riu Molinell per a paralitzar el molí, era necessari l'informe de perits i, per tant, temps¹². Per una altra banda, de res servia tallar les comunicacions per terra si Basset tenia lliure la mar per a rebre tot tipus d'ajut. En aquest sentit, el virrei havia fet vindre des d'Alacant un vaixell armat anomenat *Vint-i-un*, que va situar en la boca del port de Dénia, i quedava a l'espera d'un altre de les mateixes procedència i característiques¹³. Estava també el problema de l'allotjament de les milícies concentrades a Gandia. En aquells moments d'incertesa respecte de l'actitud dels valencians no era convenient dispersar-les per les poblacions dels voltants, però tampoc semblava molt oportú que els de Gandia carregaren tots sols amb les incomoditats corresponents.; al remat, també feien falta diners per a cobrir les despeses.

Les primeres disposicions del comte de Cervelló serviren per a distribuir algunes companyies per Oliva i Pego, i en els darrers dies d'agost s'enviaren alguns destacaments a Xàbia, Benissa i Teulada. Començava així el bloqueig de Dénia, tot i que incomplet, perquè no va parèixer convenient enviar tropes a Altea i a Xaló, pel risc que correrien en unes poblacions significadament austriacistes.

*“logramos el fin de tener casi bloqueada a Dénia, si vien no se conseguirá enteramente hasta que nuestras fuerzas nos pongan en parage de poder alojar dos cuerpos de alguna gente en los lugares de Altea y Xaló, que siendo éstos los más pertinazes de los sediciosos, y por consiguiante los más arriesgados, no se puede abenturar un pequeño número de tropas, quando es tan cierto el peligro”*¹⁴.

Aquest desplegament es va fer després de superar no poques dificultats, derivades principalment de l'allotjament i manutenció de les milícies. Algunes poblacions, com ara Cocentaina i Alcoi es van negar en

¹² AHN, *Estado*, llig. 664/1, lletra del comte de Cervelló al virrei del 22 d'agost del 1705.

¹³ AHN, *Estado*, llig. 265, lletra del virrei a Grimaldo del 28 d'agost del 1705.

¹⁴ *Ibidem*, lletra del comte de Cervelló al virrei del 25 d'agost del 1705. Les milícies van ser repartides de la manera següent: a Oliva es va enviar el mestre de camp don Gaspar Teixidor amb quatre companyies del seu terç i dos de cavalleria; a Xàbia va anar el mestre de camp don Joan Ortiz amb quatre companyies d'infanteria i dos de cavalleria, d'aquestes hauria de deixar-ne dos d'infanteria a Pego, on ja n'hi havia tres de cavalleria; a Benissa se'n van destinar dos d'infanteria i una de cavalleria, el mateix que a Teulada, i la resta, una companyia d'infanteria i una altra de cavalleria es quedarien a Gandia amb el comte de Cervelló.

un primer moment a enviar els seus hòmens i va ser necessària la visita dels ministres de la Reial Audiència per tal d'obtenir-ne la contribució¹⁵. Per una altra banda, hi havia companyies que acudien amb totes les despeses pagades per les poblacions respectives, però d'altres freturaven de qualsevol tipus d'ajut. La de Cofrents, per exemple, va estar cinc dies alimentant-se de les fruites que recollia pels camps. Hi havia també algunes que havien acudit per un temps determinat, passat el qual pretenien retornar a les seues cases. El comte de Cervelló tractava de solucionar totes aquestes mancances, però els recursos de què disposava no permetien ser massa optimista i així era molt difícil mamprendre qualsevol actuació contra els rebels. El mateix virrei aconsellava el governador no arriscar res i esperar l'arribada dels oficials que hi venien destinats¹⁶.

Pel que fa a Basset i als austriacistes de Dénia, van prendre immediatament determinades iniciatives per tal d'impedir el bloqueig i així van ocupar alguns enclavaments estratègics, com ara el port de Sagra, el Molinell i la gola de la sèquia del Molinell, cosa que impedia d'aquesta manera els plans del comte de Cervelló de desviar les aigües. L'ocupació del port de Sagra, en què havien participat també els veïns de Xaló i Pedreguer, era sens dubte un objectiu important, perquè d'aquesta manera quedava tallat el camí de Gandia a Dénia. Aquests esdeveniments van obligar el comte de Cervelló a canviar d'estratègia. Si, en un primer moment, la manca de tropes reglades i d'artilleria feia impossible qualsevol operació que no fóra el bloqueig simple de Dénia, per tal d'impedir que la rebel·lió s'escampara, ara es presentava l'oportunitat d'actuar contra els rebels. Malgrat tot, ni el virrei ni el comte, ni la resta de cavallers que l'acompanyaven es mostraven molt favorables a actuar. Pel contrari, consideraven arriscada qualsevol iniciativa per les dificultats del terreny i per la manca de preparació de les milícies i la prudència més elemental aconsellava deixar l'ofensiva militar per a quan arribaren les tropes anunciades per Felip V. Fins i tot, des del punt de mira personal, el fracàs més que probable de l'operació, constituïria un desprestigi personal per al comte de Cervelló i per a la resta de cavallers valencians i, pel contrari, tindria un efecte propagandístic molt favorable per als austriacistes.

Per fi, el 29 d'agost arribava a València, tot sol, el mariscal de camp don Lluís de Zúñiga. D'acord amb la Reial Resolució del 22 d'agost havia de fer-se càrrec de la direcció de les milícies valencianes fins que hagueren arribat les tropes veteranes anunciades per Felip V. Un dia més tard i amb les instruccions rebudes del marquès de Villagarcia, Zúñiga va iniciar el camí de Gandia, on va substituir el comte de Cervelló. Els primers informes remesos al virrei i al secretari del Despatx, don Josep Grimaldo, eren prou pessimistes sobre l'estat de les milícies, el problema principal de les quals era la deserció o el retorn de les companyies a les seues poblacions d'origen.

¹⁵ Francesc JOVER, "La Guerra de Successió a Cocentaina", *Alberri*, 11, Cocentaina, 1998, pàgs. 69-158 i especialment 107-110. Rogelio SANCHIS LLORENS, *Alcoy y la Guerra de Sucesión. 1700-1709*, Alacant, 1969, pàgs. 169-170. El Consell General de la vila de Cocentaina convocat el 22 d'agost va rebutjar per majoria ampla la proposta d'enviar tropes, que va obtenir sols 24 vots a favor, envers 57 en contra. Sols la presència i les pressions de don Andreu Montserrat i Crespi van aconseguir un dia després una votació plenament favorable. Pel que fa a Alcoi, va rebre també la visita de don Pere Major el 24 d'agost, i malgrat que en aquest cas els vots contraris van superar els favorables -86 contra 50- els partidaris de la proposta van acceptar a títol personal fer-se càrrec de les despeses.

¹⁶ AHN, *Estado*, llig. 265, lletra del virrei a Grimaldo del 28 d'agost del 1705.

Les raons no eren altres sinó la manca de pagament en uns casos, un salari curt en altres i potser en molts la temor que amb l'arribada del mariscal de camp i després de les tropes reglades començaren operacions militars d'abast més gran i també de més perill. Però hi havia, a més a més, altres motius de preocupació i és que, tal com va escriure a Grimaldo, era difícil trobar entre els 1200 infants i 450 cavalls, tan sols 200 homes de confiança, considerant que quasi tots donaven suport a la causa austriacista i més des que Basset i Garcia d'Àvila oferien franquises als que es sumaren a la revolta¹⁷. A tot això calia afegir-hi la manca d'espases per a la cavalleria i dels mitjans necessaris per a mamprendre qualsevol iniciativa, raó per la qual el mariscal de camp es mostrava partidari de no iniciar cap operació fins a trobar les condicions adequades.

*“Estas experiencias, con los informes que me hacen de la poca habilidad y ninguna obediencia que tienen los soldados y la gran falta de armas que ay en todos, especialmente de espadas en la cavallería, han suspendido la fija determinación que tenía y propuse a V. E. de abanzar y cortar a los enemigos por los parages que menos resistencia pudieran hacer, pero siendo tan inexpertos y floja esta gente y de ninguna confianza, como me lo persuaden todos los oficiales que la manejan, resuelvo no hacer movimiento alguno, sino conservar estos lugares y guarnecer las tropas regladas, que han de ser todo el desempeño”*¹⁸.

En aquestes circumstàncies, l'arribada del duc de Gandia des de la cort el 4 de setembre va constituir un gran ajut per a Zúñiga, que va posar immediatament en marxa un pla que consistia en la formació d'un contingent de soldats de la confiança màxima del duc, que serien embarcats a Gandia i transportats a l'altra banda de la gola del Molinell amb la finalitat d'atacar els rebels des de diferents parts i obligar-los a abandonar les posicions. El dia 7 estaven preparades en la platja les embarcacions facilitades pel virrei, així com 100 homes vinguts d'Ontinyent i proporcionats pel duc, artilleria, armes i bales per a començar l'operació, però sorprenentment, les tropes es van negar a embarcar. Indignat per aquesta situació, Zúñiga va decidir dur a terme l'operació fóra com fóra, i l'endemà, amb les milícies del país, va llançar un atac que va provocar la fugida dels austriacistes, que van ser desallotjats dels voltants de Pego, Molinell i gola del Molinell. A penes dos tirs de canó i l'ofertament de perdonar-los la vida van ser prou perquè els rebels, uns 400 homes dirigits per Josep Gil, d'Ondara, victorejaren Felip V. L'operació per a recuperar el port de Sagra va ser duta a terme simultàniament pel mestre de camp don Joan Ortiz i Malferit, que va aconseguir que els austriacistes, uns 500, fugiren i s'amagaren per les muntanyes properes¹⁹.

El mateix dia 8 de setembre, quan Zúñiga comunicava a Grimaldo

¹⁷ *Ibidem*, lletres de Zúñiga a Grimaldo del 30 d'agost del 1705 i al virrei del 31 d'agost.

¹⁸ *Ibidem*, lletra de Zúñiga al virrei del 31 d'agost del 1705.

¹⁹ AHN, *Consejos*, llig. 18.473, lletres de Zúñiga al virrei i a Grimaldo dels dies 7 i 8 de setembre del 1705.

l'èxit de l'operació, anunciava també que havia arribat ja a Gandia don Josep de Salazar, al comandament de 100 cavalls de les guàrdies reials i del regiment nou de cavalleria de don Rafael Nebot, format per tres-cents cinquanta catalans. Tot i que, com el mateix Salazar reconeixia, era de importància vital que arribara, com més aviat millor, la cavalleria d'Andalusia, perquè sense aquesta “*no puedo entrar en operación alguna*”, es tractava del primer contingent de tropes reglades, en què tantes esperances havien dipositat els seguidors de Felip V.

No obstant això, els esdeveniments militars havien resultat força preocupants per al govern borbònic. Després de la Reial Resolució del 22 d'agost que ordenava passar al Regne de València 1800 cavalls per a fer front a la rebel·lió de Dénia, l'armada aliada s'havia dirigit a Catalunya, havien desembarcat les tropes i la capital del Principat estava amenaçada. El setge de Barcelona i el perill de la rebel·lió dels catalans exigien a Felip V tots els recursos disponibles, començant per la cavalleria destinada a la Marina. El virrei, marquès de Villagarcia, va tindre coneixement, per una lletra de don Josep de Grimaldo del 2 de setembre, rebuda per un correu urgent, que la cavalleria que havia d'arribar no havia de detenir-se aquí, sinó passar directament a Catalunya. Això frustrava completament les expectatives del mateix virrei i de tants altres de recuperar Dénia per a la causa borbònica, al temps que presagiava un final no massa favorable al govern borbònic pel que feia a l'actitud dels valencians. En aparença, no és que el govern central s'oblidara del problema que representava Dénia, però es justificava aquesta determinació en la creença que es tractava d'una operació poc important i que seria prou la presència de les tropes per a desfer-se de qualsevol moviment de dissidència.

“Y advirtiéndome V. S. que esta cavallería no deve detenerse aquí, según las noticias que se tienen de lo poco que se puede recelar de los rebeldes y amotinados, siendo la idea de su Magestad (persuadiéndose a que sólo el arrivo a aquellas partes disuelva esta tempestad y los reduzga ha acudir a su Real clemencia) que en este caso pase en derechura a Cataluña sin detenerse”²⁰.

²⁰ AHN, *Estado*, llig. 265, lletra del virrei a Grimaldo del 5 de setembre del 1705.

²¹ Castellví s'equivoca completament en recollir aquests esdeveniments, tant pel que fa a les dades com a la seqüència dels fets. Per exemple, afirma que Salazar va arribar primer a València a la darrereria d'octubre i des de la capital es va traslladar a Dénia, CASTELLVÍ, *Narraciones históricas*, op. cit., I, pàgs. 602-603.

El virrei, però, no pareixia disposat que les tropes abandonaren el Regne sense haver aconseguit la reducció de Dénia. D'acord amb les instruccions rebudes temps arrere havia enviat a Almansa don Joan Milà d'Aragó per tal de comunicar a Salazar el pla dels seus trànsits pel Regne i l'estat de les coses. Seguint aquestes instruccions Salazar va entrar al Regne el 5 de setembre²¹ i mentre s'encaminava a la Marina sortien també de València cap a la Safor diferents integrants de la noblesa per a col·laborar amb les operacions que s'haurien de posar en marxa. Entre aquests personatges es trobava el marquès de Monroy, fill del virrei, així com els marquesos de Busianos i de l'Escala, els comtes de Vilanova, Casal i Sumacàrcer, el germà

d'aquest darrer don Vicent Crespí, don Antoni Escrivà, germà del comte de l'Alcúdia, don Josep de Cardona, don Francesc Grau, don Andreu Montserrat, don Jeroni Vallterra i don Pasqual de Cardona, entre d'altres. Pel que fa a Salazar, les instruccions que havia rebut de Madrid precisaven ben clarament que el final del seu viatge era Catalunya passant per València, de manera que, sense detenir-se més temps del necessari per a ajuntar tots els cossos d'exèrcit, havia de castigar els pobles rebels, "*quemando y destruyéndolos, ahorcando las principales cabezas y todos los que se hallaren con las armas en las manos*". Tampoc els defensors de Dénia havien d'escapar al càstig si finalment aconseguia recuperar-la²².

El 8 de setembre, el mateix dia que Salazar arribava a Gandia, rebia el virrei una nova carta de Grimaldo amb còpia de les instruccions remeses a Salazar i reiterant l'ordre que les tropes marxaren de seguida a Catalunya. En aquesta ocasió, la resposta del virrei manifestava clarament la discrepància respecte d'aquesta decisió. Considerava, de totes totes, necessària la permanència d'una part, almenys, de les tropes de Salazar, fins i tot en el cas hipotètic que es poguera recobrar Dénia, perquè començava ja a aparèixer certa inestabilitat a Vinaròs, i es preveia que els moviments dels austriacistes catalans tingueren un gran ressò a aquesta banda del riu de la Sénia. Reiterava també el virrei la malfiança envers "*la gente del pays, tan flaca y mal umorada*", allò que convertia les milícies en inoperants i incapaces de fer-se càrrec de les operacions contra Dénia si fracassava l'intent ràpid de Salazar. D'una altra banda, assenyalava també el de Villagarcia la insignificança d'aquestes tropes per a la defensa del Principat i com de transcendents que resultaven per a la del Regne, que, a més a més, s'havia ofert amb la Ciutat de València a mantenir 200 cavalls cadascú²³.

L'arribada de Salazar a Gandia el dia 8, coincidint amb l'èxit que aquest mateix dia havia obtingut Zúñiga en desallotjar els austriacistes dels llocs avantatjats que havien ocupat, va servir al tinent general per atribuir-se passivament el resultat feliç, que ell relacionava, no amb els mèrits de Zúñiga o d'Ortiz, sinó amb la notícia de l'arribada d'ell, que hauria servit per a fer fugir els rebels. Tot pareixia que les apreciacions de la cort de considerar una empresa fàcil la recuperació de Dénia es confirmaven, però es tractava només d'un miratge que va desaparèixer tan prompte quan Salazar va arribar a les rodalies de Dénia. En efecte el dia 9 Salazar i les seues tropes i Zúñiga i les milícies valencianes, es van apropar a la capital del marquesat i durant tota la jornada es van dedicar a prendre algunes posicions i valorar les possibilitats del setge. Allí, sobre el terreny, Salazar es va adonar que el castell, tot i ser antic, era molt fort, des d'allí es dominava tota la població i per la part que donava accés al camp tenia dos muralles de pedra també molt fortes. A més a més, Basset havia dut a terme un bon treball de fortificació, comptava amb vint-i-dos peces de bronze de gran calibre i huit

²² AHN, *Estado*, llig. 265, minuta de la consulta del Consell d'Estat amb les instruccions destinades a Salazar, sense data però probablement dels primers dies de setembre del 1705.

²³ *Ibidem*, lletra del virrei a Grimaldo del 8 de setembre del 1705.

o deu de ferro i el castell i la ciutat estaven previnguts i proveïts. En els informes que va remetre al virrei i al secretari del Despatx el 10 de setembre manifestava clarament la impossibilitat d'expugnar la Plaça de Dénia sense posar setge formal, una operació que exigia tropes d'infanteria, artilleria grossa i morters, municions i totes les altres coses necessàries, però sobre tot temps.

“El martes en la noche, en el Molinell, recibo el pliego de V. E. (...) y el haver detenido el correo lo motiva la marcha del miércoles a esta cercanía de Dénia para que, con la mayor brevedad, dar noticia a su Magestad de las medidas que se podían tomar en esta expedición, que según lo que he reconocido no es dable la expugnación de esta Plaza sin poner sitio en forma, por lo fortificado que assí Ciudad como Castillo está, y prevenidas assí de municiones, pertrechos y víveres como de todo lo demás, y ser quien la defiende ingeniero que save bien su oficio, y aunque V. E. me ha ofrecido 4 piezas de artillería de a 20 y 24 libras de calibo con la valería y demás necesario, no puedo entrar en esta facción por no tener infantería y quien sepa hacer un cestón para cubrir la batería, y estar precisado, en teniendo aviso de haver llegado a essa cercanía los dos regimientos de Pozoblanco y Montenegro, (que se servirá V. E. de noticiármelo luego para que no pierda un instante de tiempo) en irme a incorporar con ellos y tomar marcha a Cataluña”²⁴.

Las ordes rebudes per Salazar eren que, en el cas de no poder recuperar Dénia, les milícies del país es feren càrrec del bloqueig fins que les tropes pogueren retirar-se del Principat i es posara un setge formal, però una altra volta quedava clar que les autoritats borbòniques no distingien entre desitjos i realitat. El mateix Salazar, el virrei i totes les institucions valencianes consideraven aquesta decisió un despropòsit. L'arribada de la cavalleria a la Marina i la temor que havia suscitat en les poblacions indefenses havia provocat la fugida a les muntanyes dels habitants i tots coincidien a pronosticar que les milícies abandonarien el camp en desaparèixer les tropes reglades a causa de la por envers els rebels. La missió, però, de Salazar no era només la d'expugnar Dénia, sinó que incloïa també la d'hostilitzar i castigar els rebels. Les tropes de què disposava no eren suficients per a cobrir el primer objectiu, però eren prou i sobraven per a aconseguir el segon i això és el que van fer. De manera sistemàtica, destacaments diversos es van dirigir als llocs més marcats per l'austriacisme per a saquejar-los i cremar-los. Precisament aquestes operacions de càstig eren les que més preocupació causaven al virrei, en considerar que produirien un rebuig més evident envers el Borbó i que, amb la marxa de les tropes, el perill d'una rebel·lió general seria més gran que el que hi havia abans de l'arribada de Salazar. En aquest sentit, el marquès de Villagarcia no es

²⁴ *Ibidem*, lletra de Salazar al virrei del 10 de setembre del 1705 i informe a Grimaldo de la mateixa data.

privava de manifestar el seu desengany perquè unes tropes, que havien de servir per a garantir la seguretat dels valencians, contenir la dissidència i evitar la rebel·lió, provocaren justament el contrari. Si abandonaven el Regne tot s'hauria perdut; per això tractava el virrei d'aconseguir que una part de la cavalleria restara a les rodalies de Dénia. Un altre motiu de desacord era el fet que Zúñiga acompanyara Salazar a Catalunya, quan Felip V l'havia enviat per a fer-se càrrec de la direcció de les milícies i aquesta Reial Ordre no havia estat derogada²⁵.

Davant la impossibilitat de mamprendre alguna operació, el pas de Salazar per la Marina es va caracteritzar per una repressió dura, que contrasta amb la política practicada, primer pel comte de Cervelló i després per Zúñiga. En realitat havia estat el virrei qui s'havia mostrat partidari, des del principi, d'actuar amb molta prudència per tal de no exacerbar més els ànims i havia ordenat, fins i tot, la publicació d'un ban oferint el perdó als qui tornaren a l'obediència de Felip V. Tanmateix, el govern de Madrid tenia una forma molt diferent d'entendre la situació del País Valencià i considerava que, ja que no era possible destinar tropes per a sufocar la rebel·lió, només el càstig i les represàlies evitarien que aquesta s'escampara fora de les muralles de Dénia. Las tropes de Salazar es van dedicar el 10 de setembre a saquejar i cremar els llocs del Verger, Ondara, Pedreguer, Benissa, Xaló i Alcalalí. El dia 11 per la nit va ser incendiat també el raval de Dénia.

Felip V

²⁵ *Ibidem*, lletra del virrei a Salazar del 12 de setembre del 1705.

²⁶ *Ibidem*, lletra de Salazar a Grimaldo del 12 de setembre del 1705. J. L. Cervera, gran coneixedor de la figura de Basset, qualifica d'assalt general aquesta operació, però es tractava realment d'un càstig contra la part més feble de Dénia per estar fora de les muralles del castell. Així ho revela la seqüència dels esdeveniments i els informes del mateix Salazar, que considera de totes totes inviabl e l'expugnació sense més tropes i sense artilleria. José L. CERVERA TORREJÓN, *Joan Baptista Basset. Vida i mort del líder maulet*, València, 20006, pàgs. 87- 88.

“Ayer a las nueve de la noche tube dispuesto el quemar el arrabal de Dénia y otras cassas pegadas a la muralla por la parte de el castillo; aquéllas lo executó don Luis de Zúñiga y yo, con cien soldados que hize desmontar de el reximiento de don Rafael Nebot y las cien guardias de las compañías de chors de su Magestad, aviéndome injeniado con algunas fajinas para su execuzión, la noche fue tan apazible y las cassas tan fuertes que no pudo quedar todo arrasado como yo quisiera. Quedaron abrassadas más de la mitad y heridos de el reximiento de Nebot diez y entre éstos dos de mala calidad”²⁶.

La idea de Salazar era la de cremar Altea l'endemà, però en la matinada del dia 12 va rebre per un correu urgent una Reial Ordre del dia 8, segons la qual havia de posar-se immediatament en marxa cap a Catalunya, sense esperar la resta de les tropes. Salazar va haver de deixar precipitadament el camp, on abandonava una gran quantitat de civada i pa de munició destinat a l'aprovisionament de les tropes i que va ser destruït per a evitar que el dianers se'n aprofitaren. Per la seua banda aquests contemplaren amb molta alegria la marxa de les tropes, no sols per alliberar-se de la presència d'aquests, sinó perquè interpretaven aquesta decisió precipitada com a mostra inequívoca del triomf de la rebel·lió a Catalunya. D'una altra part, la propaganda austricista va presentar aquest episodi de l'incendi de les cases del raval com un assalt en tota regla, però fracassat, on hom exagerava les tropes borbòniques que hi van participar, entre les quals es citaven els regiments de Nebot i de Montenegro (que encara no havia arribat a entrar en el Regne de València) i una xifra fantàstica de milicians, 1.500 cavalls i 4.000 infants, que no havien arribat a reunir-se mai i a penes sumarien la tercera part, tot i que no participaren en les represàlies²⁷. La realitat és que d'aquesta operació es van fer càrrec el mateix Salazar i els cent guàrdies de corps i cent soldats desmuntats del regiment de Nebot que dirigia el seu coronel, que, lluny de constituir un assalt general a Dénia, s'inscriu en una estratègia de represàlies que va començar el dia 10 a les poblacions ja citades; seguidament va continuar el dia 11 a Dénia i havia de continuar un dia després a Altea: es tractava de sembrar el terror per a mantenir les poblacions sota obediència de Felip V.

La reacció del virrei i de les institucions valencianes a l'ordre que Salazar abandonara immediatament el País Valencià per a traslladar-se a Catalunya va ser ben contrària. Tots coincidien a assenyalar la situació desastrosa en què quedaria la Marina, però anaven encara més enllà, en denunciar que era tot el Regne el que corria el perill de perdre's, perquè era impossible mantenir el bloqueig de Dénia amb les milícies del país, que, pel contrari, no trigarien gaire a tornar a les seues cases, mentre que tots els que havien fugit dels llocs destruïts tornarien més obstinats encara i amb esperit de triomf. El virrei, el Regne, la Ciutat de València, l'arquebisbe, el Capítol, el duc de Gandia i altres components de la noblesa, tots van representar a Felip V l'errada monumental que significava la mesura i suplicaven la permanència d'una part, almenys, de les tropes. També Salazar participava d'aquesta opinió i es mostrava molt recelós d'entrar a Catalunya amb el regiment de don Rafael Nebot, dos germans del qual lluitaven allí en favor de l'arxiduc. Per aquesta raó era partidari de deixar el regiment de catalans per tal d'aconterar les institucions valencianes i evitar el perill que podia significar per a ell mateix i per a la causa borbònica la presència d'aquest al Principat²⁸. Les institucions valencianes desitjaven també evitar la marxa de Zúñiga, satisfetes com estaven de l'actuació a la Marina i

²⁷ Aquestes notícies van ser incloses en la *Relación de la entrada que hizieron en la Ciudad de Dénia ...*, op. cit. Aquest imprès inclou també les notícies relatives a l'operació de Salazar, que va tindre lloc l'11 de setembre, tot i que magnificades per a destacar el valor dels austricistes que van rebutjar l'atac.

²⁸ AHN, *Estado*, llig. 265, lletra de Salazar a Grimaldo del 12 de setembre del 1705.

convençudes que només de ser present es podrien retenir les milícies per a sostenir el bloqueig de Dénia. El pas de les tropes per la capital del Regne, camí de la nova destinació, va servir per a pressionar personalment Salazar, a qui s'instava a obeir les ordres reials però a no complir-les, en atenció als perjudicis irreparables que es seguirien per la pèrdua del Regne. Tantes instàncies i tan contundents van aconseguir fruit i Salazar decidia abandonar la capital del Regne el 17 de setembre, amb la qual cosa deixava don Lluís de Zúñiga i el regiment de Nebot, a l'espera que Madrid aprovava aquesta decisió. Havien passat cinc dies des que havia rebut l'ordre de dirigir-se immediatament a Lleida, però la lentitud de les marxes evidenciava no sols les pressions a què havia estat sotmès a València sinó també la manca d'interès d'entrar tot sol amb els 100 guàrdies en territori enemic.

“Y en quanto a el reximiento de Nebot es muy bueno el reparo que se haze, y tendré por muy acertado el que S. M. le deje a la horden de el Sr. Virrey para el consuelo suyo y de todo el Reyno y nos quitamos de los rezelos que con tanta razón se deven prevenir. En quanto a los soldados, de ninguno fiaré, los más oficiales son buenos y castellanos, aunque ay algunos cathalanes, y con las tropas que se me noticia que llevamos me prometo no nos ará falta este reximiento y nos quitarà de las grandes sospechas que siempre emos de tener de él”²⁹.

La resposta de Madrid li va arribar el 19 de setembre, quan Salazar es trobava al Puig, a penes 15 quilòmetres al nord de la capital. Grimaldo li comunicava haver-se autoritzat la permanència de dos esquadrons del regiment de Nebot i de Zúñiga per a dirigir-los. Per una altra part, les institucions valencianes van ser informades també puntualment pel president del Consell d'Aragó, el comte d'Aguilar i Frigiliana. En conseqüència, el tercer esquadró va engegar el camí per a reunir-se amb Salazar, però es va veure obligat a retrocedir, perquè una nova ordre establia la permanència de tot el regiment, les despeses del qual correrien per compte de la Ciutat i del Regne³⁰. Així doncs, Zúñiga i el regiment de Nebot van començar el camí de retorn al camp de Dénia; però la situació en què trobaren la Marina era molt lluny de la que havien deixat uns dies abans. De bestreta, la gran part de les milícies havia desertat i tornat a les seues poblacions. S'havia escampat la remor que havia triomfat la rebel·lió de Catalunya i que les tropes borbòniques fugien abans de l'arribada a Dénia de l'armada aliada. Per una altra banda, el virrei no havia estat informat de la sortida de les tropes i, per tant, no havia pogut prendre les mesures escaients per a mantenir el bloqueig. Aquesta manca de coordinació entre Madrid i València havia provocat un retrocés significatiu del control borbònic a la Marina, fins a l'extrem que es va fer necessari avisar el governador de Xàtiva, don Francesc de Rocafull, que era a Gandia, perquè tractara de retenir les milícies i

²⁹ *Ibidem*, lletra de Salazar a Grimaldo del 12 de setembre del 1705. Aquests arguments es repeteixen en la correspondència de dies després.

³⁰ *Ibidem*, lletres de Salazar a Grimaldo dels dies 19, 20 i 21 de setembre del 1705. *Consejos*, llig. 18473, lletres del comte de Frigiliana, president del Consell d'Aragó, al virrei dels dies 16 i 22 de setembre del 1705.

reclamara de les poblacions respectives l'acompliment dels seus compromisos i el mateix marquès de Villagarcia es va veure obligat a enviar 15 soldats de la seua guàrdia i les companyies del Grau i de Moncofa, encarregades de la defensa de la costa, per tal d'evitar que els llocs recuperats poc abans per Zúñiga tornaren a mans dels seguidors de Basset³¹.

Zúñiga va arribar una altra volta a Gandia el 21 de setembre amb el regiment de Nebot. No hi havia cap rastre dels soldats de les milícies, però sí de quasi tots els oficials. En el fons no semblava importar-li molt, perquè considerava que la gent del país només servia “*para hacer bulto quando no se dispara, porque en oyendo una bala no queda ninguno*”, circumstància aquesta que li servia de pretext per a demanar al secretari del Despatx poder quedar-se amb algun dels regiments que havien de transitar cap a Catalunya. Pel que feia a la situació de Dénia, els informes que havia pogut obtenir assenyalaven l'arribada al port de dos vaixells menuts, u de divuit peces de canó, així com també noranta barrils de pólvora, bales d'artilleria i mosqueteria i armes de diferents tipus. A més a més, Basset havia aprofitat la marxa de les tropes borbòniques per a enviar un destacament d'infanteria i cavalleria a totes les poblacions que s'havien sotmés a Salazar per tal de requisar-los el blat i obligar-los a tornar a l'obediència de l'arxiduc³².

Una de les primeres mesures que va posar en marxa Zúñiga va ser la de formar un cos d'infanteria de 100 homes de fidelitat provada per a establir una altra volta el bloqueig i va encarregar aquesta missió a don Pere Corbí, un capità de les milícies i borbònic destacat. Mentres, enviava algunes companyies a Pego i també a Vilallonga, població aquesta on havien de requisar les armes als veïns per haver-les fet servir contra uns soldats que els havia enviat prèviament. La intenció era passar després a Oliva i d'allí a Benissa, Altea i Xàbia. El problema principal era, malgrat tot, la manca de tropes per a controlar totes les poblacions de la Marina i en aquestes circumstàncies qualsevol proposta era bona, inclosa la de posar preu a la vida de Basset, si així s'acabava amb la rebel·lió de Dénia³³.

³¹ AHN, *Consejos*, llig. 18.473, lletra del virrei a Grimaldo del 15 de setembre del 1705.

³² AHN, *Estado*, llig. 265, lletra de Zúñiga a Grimaldo del 21 de setembre del 1705.

³³ *Ibidem*, lletres de Zúñiga al virrei dels 23 i 25 de setembre del 1705.

³⁴ *Ibidem*, lletra de Zúñiga al virrei del 25 de setembre del 1705.

*“Hame hablado esta mañana un francés de los que salieron de Dénia, que por medio de una mujer que entra y sale en aquella ciudad embía a proponer a uno o dos de aquellos primeros cavos que, si cojen a Basset y entregan la Plaza, se les perdonará a él y a los que interbinieren en ello su delito y que se les recompensará además con una porción de dinero, y si esto se executara, aseguro a V. E. importará mucho para la seguridad deste Reyno, pues esta Plaza es el todo de lo que nos puede suzeder, y assí me alegrará me diga V. E. qué es lo que se les puede prometer si lo hiziesen, y esto lo habrá de pagar el Rey y el Reyno, pues a todos importa tanto”*³⁴.

En conseqüència, i com era inviable qualsevol operació contra la capital del marquesat per manca de d'artilleria i de tropes, Zúñiga es va proposar establir el control sobre la Marina i els pobles immediats de la Safor, cosa que traslladava així la pressió militar cap a tota l'àrea d'influència. Potser una mesura eficaç hauria estat la del desarmament general. De fet, a Vilallonga havien estat requisades prop de trenta escopetes, però era previsible que aquesta decisió alçara moltes protestes i no era oportú provocar-les en aquelles circumstàncies. Al contrari, la manca de tropes obligava Zúñiga a actuar amb prudència, fins i tot amb qui s'havien significat des del primer moment en favor de l'arxiduc, com eren els veïns d'Altea. Precisament, el primer propòsit era continuar les operacions allí on les havia deixades Salazar, és a dir, a Altea, però el seu objectiu no era cremar-la, com Salazar havia previst, sinó recuperar-la per a la causa borbònica. Per això es proposava enviar l'avís que arribaria juntament amb l'ofertament del perdó si tornaven a l'obediència de Felip V, "*porque no estamos en tiempo de irritarlos*". Només en cas contrari, entraria a sang i a foc sense perdonar ningú, tot i la dificultat que implicava que fóra Altea un lloc murat i els habitants "*grandes pícaros*". Després, calia deixar allí el nombre de gent necessària per a evitar que continuaren abastint Dénia i impedir als dianers anar a moldre el blat als molins que hi havia prop de la vila. Així es proposava controlar una població rere l'altra; però, contenir els rebels dins Dénia, sobre ser important, no ho era tot. El problema es podria presentar si Basset rebia ajut dels aliats i les informacions confuses que arribaven del Principat eren les que havien aconseguit un gran triomf. Basset, per la seua part, tampoc s'estava amb els braços encreuats. Havia arreplegat diverses peces d'artilleria dels pobles propers i li havien arribat de Catalunya i d'altres parts alguns artillers³⁵.

La resposta del justícia i jurats d'Altea a la comunicació de Zúñiga va ser la que dictava en aquells moments el sentit comú, si volien lliurar la vila de la destrucció, és a dir, eixir al camí per a rebre el mariscal de camp i demanar perdó pels fets passats. Les coses no anaven a ser, però, tan fàcils, perquè un escamot format per unes trenta persones, gent d'Altea enviada per Basset sota el comandament del capità Damià Ronda, va entrar a la vila, va tancar les portes i es va preparar per a la defensa. Sorpresos per aquesta maniobra, els components del govern municipal van haver de negociar per a aconseguir entrar a la vila, on el mariscal va desarmar els rebels i els va remetre a València per tal que el virrei dictaminara si podien acollir-se o no al perdó. Amb aquesta actitud tan tolerant i contrària a la mantinguda per Salazar, Zúñiga, que feia virtut de la necessitat, tractava per tots els mitjans d'atraure's els rebels que s'havien arreplegat a les muralles de Dénia i debilitar així les forces de Basset.

"Pero habiéndome pedido misericordia los Justícias por toda la villa se lo otorgué por parecerme conbiene al Real servicio de S.

³⁵ *Ibidem*, lletres de Zúñiga al virrei dels 26 i 27 de setembre del 1705.

M. (que Dios guarde) el atraer todos estos pueblos con la benignidad en la era presente, pues después se podrá hacer, en la mejor ocasión, lo que S. M. fuere servido ordenar. Y con esto pretendo el sacar la jente que se halla en Dénia de todos estos lugares y por ese camino enflaquezerla quanto sea posible, para por este medio ver si le podemos reducir a la razón, ya que no tenemos jente para hazer otra cossa”³⁶.

Controlada Altea i desarmats els veïns, Zúñiga va deixar allí don Rafael Nebot i quatre companyies del seu regiment; després alguns dels soldats de Corbí van passar a custodiar uns molins propers d'on s'abastia Dénia i la resta de la cavalleria va ser repartida per Benissa, Xàbia, Ondara i Oliva. Des d'aquestes bases, el que es pretenia era, a més a més de controlar la Marina, posar en marxa diverses partides per tal d'impedir el comerç amb Dénia i les corregudes dels seguidors de Basset per a aprovisionar-se o fer hostilitats. Al mateix temps es van publicar bans en els diversos llocs que oferien el perdó a tots els que abandonaren Dénia per a tornar a les seues cases, pena de ser declarats traïdors i de destruir els seus bens³⁷. Pel que feia al líder austriacista, es mantenia sense tropes aliades ni milícies reglades, només amb la gent del país, però havia dut a terme un gran treball de fortificació i millorava dia a dia la defensa de la ciutat. Segons els informes dels espies, a més a més de l'artilleria del castell, havia coronat les muralles i contava amb més de seixanta canons i més d'una vintena d'artillers mallorquins i catalans. Tot indicava que el seu objectiu més immediat era mantenir-se, però era evident que la mar quedava lliure i per ací podien arribar tropes aliades o catalanes que obligarien Zúñiga a abandonar les seues posicions, sobretot tenint en compte que en el regiment de catalans començaven a produir-se les primeres desercions després que Tortosa proclamara rei Carles III el 27 de setembre³⁸.

La situació del marquesat no va experimentar grans canvis al llarg del mes d'octubre. Don Lluís de Zúñiga no va posar en marxa cap operació hostil en tot el marquesat, ans al contrari, la seua preocupació màxima era mantenir-lo quiet i es va limitar tan sols a traslladar les quatre companyies que havia deixat a Altea, a Pego, i les que estaven a Benissa i Ondara, per considerar aquest darrer lloc més a propòsit per la proximitat a Dénia. També havia fet destruir els molins d'Altea, amb la qual cosa els cents hòmens de Corbí que els custodiaven els havia traslladat prop d'Ondara per a protegir la cavalleria. D'aquesta manera resultava més fàcil dur a terme algunes emboscades contra els de Dénia i apresar alguns hòmens i cavalcadures que eixien de la ciutat per a collir els fruits del camp. La situació de la Plaça tampoc no havia canviat, però havia arribat una embarcació de Tortosa carregada de cadires de muntar i això feia pensar que Basset tractava d'equipar un cos de cavalleria. També començava a preocupar el degoteig

³⁶ AHN, *Estado*, llig. 279, lletra de Zúñiga a Grimaldo del 29 de setembre del 1705.

³⁷ *Ibidem*, lletres de Zúñiga al virrei dels 29 de setembre i 3 d'octubre del 1705.

³⁸ *Ibidem*, lletra de Zúñiga a Grimaldo del 5 d'octubre del 1705. Algunes referències borbòniques posteriors indicaven que molts d'aquests canons eren simulats.

de soldats que desertaven del regiment de Nebot. La calma era, però, només aparent i Zúñiga es veia obligat a empresonar persones sospitoses i remetre-les a València perquè el virrei aplicara les mesures oportunes.

Els esdeveniments de Catalunya i la notícia de la pèrdua de Barcelona i de Tarragona, que s'afegia a la de Tortosa i a la rebel·lió de Vinaròs del 6 d'octubre, van causar una consternació profunda al mariscal de camp, que el 26 d'aquell mes rebia també l'avís que l'armada aliada estava a la vista de Xàbia i potser es dirigia a Altea, bé per a desembarcar, bé per a fer aiguada. Tan preocupant com això era la notícia que Basset estava esperant un gran reforç amb el qual ell i la gent de la terra podrien, sens dubte, eixir de Dénia i apoderar-se no només del Marquesat, sinó de tot el País. La calma forçosa que s'havia mantingut fins aquell moment podria trencar-se d'un moment a un altre i Zúñiga advertia Grimaldo del gran risc que representaven els valencians per l'ajut constant que donaven a Basset i que ell es veia incapaç de frenar. El seu malestar s'escampava també cap a les institucions valencianes, especialment la Ciutat i el Regne, que des de l'1 d'octubre corrien amb les despeses del regiment de Nebot i els salaris de Zúñiga i dels seus ajudants en virtut de l'acord pres l'agost de pagar cadascuna 200 cavalls si Felip V els enviava per a la defensa del Regne. El motiu de les discrepàncies entre u i els altres estava en relació al pagament dels salaris del mateix Zúñiga i dels altres oficials, que aquests pretenien cobrar en reals de plata valenciana, mentre que les institucions volien pagar en billó, tal com s'havia fixat abans en la cort, la qual cosa representava una tercera part menys al canvi. L'altra causa d'enfrontament era també de caràcter econòmic i tenia a veure amb la exigència, per part del mariscal, d'una contribució als pobles pròxims a Dénia per al manteniment de les tropes. Aquesta imposició xocava frontalment amb els Furs, que només obligaven els valencians a oferir allotjament, aigua i foc a les tropes reials en el cas de ser necessària la presència per a la defensa del territori. La resta de les necessitats així com el salari havien de ser satisfetes pel mateix rei. No obstant això, la Ciutat i el Regne s'havien ofert de manera voluntària a fer-se càrrec de totes les despeses del regiment de Nebot i dels salaris dels caps i oficials, perquè consideraven aquesta solució més efectiva que reclutar les seues pròpies tropes, raó per la qual encara resultava més injustificada l'exigència de Zúñiga. Les institucions van reaccionar ràpidament en defensa de la legalitat i dels pobles afectats, cosa que va aconseguir de Felip V una condemna d'aquesta pràctica abusiva i que s'acabara. En aquestes circumstàncies era més necessari que mai, no només respectar la legalitat sinó evitar qualsevol abús que poguera deteriorar la imatge del govern borbònic³⁹.

“Señor mío: ayer recibí su carta de V. S. de 10 de éste, en la qual se sirve V. S. decirme que S. M. (que Dios guarde) a entendido que a los lugares de este contorno se causan muchas extorsiones y se

³⁹ Els pobles obligats a contribuir van ser, entre d'altres, Benissa, Teulada, Gata, el Verger, Alcalalí, Sanet i Negrals, Orba, Benidoleig, Parcent, Laguar i Senija.

*les obliga a diversas contribuciones a beneficio de estas tropas. Y aunque en este punto me a prevenido V. S. su Real ánimo, le manda decirme será de sumo desagrado de S. M. cualquiera indevida molestia que se halle calificada, porque el fin de embiarme y mantenerme aquí es para defensa de sus vasallos y no de ostilizarlos, si no es con justa caussa y que concurra en esto la horden del virrey, si no es en casso ejecutivo y preciso que no permita aguardarla*⁴⁰.

Motiu també de desconcert i preocupació per a don Lluís de Zúñiga, per al virrei i per a totes les institucions valencianes va ser l'ordre dictada el 25 d'octubre pel príncep Tserclaes de Tilly, tinent general dels exèrcits de Felip V en els tres Regnes peninsulars de la Corona d'Aragó, segons la qual el regiment de Nebot hauria de passar a Càlig (prop de Vinaròs) per a impedir l'entrada dels miquelets catalans i la propagació de la rebel·lió a aquesta banda del riu de la Sénia. El seu lloc a la Marina hauria de ser ocupat per un nou regiment d'infanteria a càrrec del comte de Cervelló, format per 500 hòmens reclutats entre la gent més fidel del País i pagats per la Ciutat i el Regne. Sens dubte, el triomf aliat a Catalunya i el focus austriacista de Vinaròs desplaçaven cap al nord el protagonisme que fins aquell moment havia tingut Dénia. El perill que representava Vinaròs, tan proper al Principat, era molt gran i exigia tots els recursos possibles, però traure el regiment de Nebot de la Marina i traslladar-lo a tocar del Principat constituïa tot un despropòsit, no només perquè estava format per catalans sinó perquè el comandant, don Rafael Nebot, tenia dos germans al capdavant de les tropes catalanes i ell mateix n'era el destinatari -tot i que, evidentment, no ho sabia ningú- d'una lletra de l'arxiduc del 10 d'octubre que l'exhortava a seguir la causa d'ell. Per una altra banda, la formació del dit regiment havia de comptar amb el vistiplau de les institucions, cosa prou improbable per la manca de recursos, però, en tot cas, requeriria prou de temps per a formar-lo. Dit en altres paraules, l'eixida del regiment de Nebot de la Marina deixaria a Basset i als austriacistes de tota la contornada les portes lliures per a una ofensiva de conseqüències imprevisibles⁴¹.

El virrei, les institucions, el comte de Cervelló i fins i tot el mateix Zúñiga van augmentar de totes, totes, i en un to molt contundent la seua oposició a la mesura pels perills que, sens dubte, correria la causa de Felip V. En la lletra remesa pel marquès de Villagarcia al príncep Tserclaes assenyalava com era inviable la idea de traure les tropes de la Marina. Pensar que un regiment de catalans, "*compuesto de migueletes*" en opinió del virrei, podia servir de "*antemural a los sediciosos de Cataluña*", era tan destrellat que precisament per aquesta condició se'ls havia mantingut allunyats del Principat. Per una altra banda ni la Ciutat ni el Regne es mostraven favorables a formar el regiment proposat per fretura de recursos, però hi havia altres

⁴⁰ AHN, *Estado*, llig. 279, lletra de Zúñiga a Grimaldo del 16 de novembre del 1705. Vg. també la lletra del 9 de novembre.

⁴¹ *Ibidem*, lletra del príncep Tserclaes al virrei del 25 d'octubre del 1705 i del virrei a Grimaldo del 28 d'octubre.

raons de pes per a rebutjar de fet la proposta, com ara les dificultats de la recluta entre els valencians, “*tan poco inclinados a la guerra*”; les dificultats de trobar persones fidels a Felip V a causa de la predisposició general cap a l’arxiduc; la ineficàcia de tropes sense experiència i la manca de garantia que no desertaren a la primera de totes, com ja s’havia comprovat en un primer moment amb les milícies. Es tractava també d’una proposta inoportuna, just en el moment en què l’armada aliada havia aparegut front a les costes valencianes i era molt probable que alguna esquadra intentara alguna hostilitat a Altea o fins i tot a Alacant o, simplement, portara reforços a Basset, que feia temps que els anunciava per a l’1 de novembre.

“Pero en lo que toca apartarse don Luís de Zúñiga de las cercanías de Dénia, en tiempo que algunas escuadras de la armada enemiga han havistado a aquella Plaza y, aunque no hayan dado fondo en ella, se ignora si vienen otros navíos atrasados para socorrer a Baset, que la gobierna, quien había publicado los días pasados sería socorrido, desembarcando gente para el día de Todos Santos, pudiera ofrecerse este reparo en la ejecución y el más principal que, siendo el único medio para contener y estrechar a los que están dentro de la Plaza el reximiento de don Rafael Nebot, compuesto de migueletes, que por esta razón se a juzgado ya desde el principio poco a propósito para Cataluña y sus cercanías”⁴².

Els fets demostrarien com era justificada, per al govern borbònic, la permanència de les tropes. Zúñiga, s’havia negat a complir les ordres de Tserclaes d’abandonar la Marina i podia justificar plenament la seua decisió uns dies després, arran d’una topada ocorreguda amb un grup d’austriacistes. Uns quants soldats, sota el comandament d’un tinent, havien capturat a Pedreguer unes càrregues de neu i de farina que eren conduïdes a Dénia. Quan marxaven cap a Ondara amb la presa, van ser sorpresos als afores del poble per un escamot austriacista que els havia preparat una emboscada. No va acudir ningú a ajudar-los, entre altres raons perquè el mateix Zúñiga havia desarmat els de Pedreguer temps enrere, però la topada va servir perquè el mariscal els qualificara tots de rebels i aventurara el pronòstic que si Basset rebia les tropes que anunciava “*se an de volver contra nosotros asta los niños*”.⁴³ No va ser aquest l’únic incident que es va produir; el 3 de novembre una partida d’austriacistes va eixir de Dénia i va obligar la vila de Xaló a donar obediència a l’arxiduc, operació a la qual es van afegir alguns habitants dels pobles veïns. La resposta de Zúñiga no va ser gens contemplativa. La gravetat dels esdeveniments requeria una resposta contundent i el mariscal va encomanar a Nebot anar immediatament a Xaló, detenir els culpables i incendiar les seues cases. Les tropes borbòniques van arribar a temps de sorprendre els rebels, que van causar cinc morts, tot i que també va morir un soldat i es van agafar presoners per part dels dos bàndols.

⁴² *Ibidem*, lletra del virrei al príncep Tserclaes del 30 d’octubre del 1705.

⁴³ *Ibidem*, lletra de Zúñiga a Grimaldo del 3 de novembre del 1705.

Els intents d'impedir l'aprovisionament de Dénia va donar lloc a diverses operacions en terra i en mar. En una d'aquestes, les tropes es van apoderar d'una barca que transportava farina i armes i en una altra van aconseguir interceptar un ramat d'ovelles de 600 caps.⁴⁴ Aquestes batusses van rebre una resposta contundent per part de Basset, que va preparar una emboscada de molta infanteria contra un capità i poc més de trenta cavalls que es van aproximar temeràriament a la capital del marquesat. El resultat va ser desastrós per a la cavalleria borbònica amb la pèrdua de dènou cavalls i vint-i-un soldats, dels quals en moriren dos i els restants van ser aconduïts presoners a Dénia, la gran part ferits. Aquestes baixes es sumaven als soldats que havien anat desertant, en molts casos amb armes i cavalls, i que Zúñiga calculava en uns quinze al principi de novembre⁴⁵.

La situació de Zúñiga resultava cada vegada més compromesa. Al llarg del mes de novembre s'havia produït una gran activitat per part dels austriacistes de dins i de fora de Dénia. El triomf al Principat n'era, en gran mesura, la causa. Ell mateix havia hagut de fer també un seguiment de la dissidència, amb la detenció d'algunes persones que remetia al virrei per a la formació del procés judicial o amonestació. Però, sobre tot, el preocupava l'ambient general favorable a l'arxiduc que es vivia per tota la comarca i també per les zones limítrofes i, més encara, la possibilitat d'una rebel·lió general que difícilment es podria controlar amb el regiment de Nebot, o més ben dit, el que en quedava després de les desercions o detencions. Cada dia que passava el mariscal prenia més consciència del perill que corrien, ell personalment i les tropes que dirigia, en un territori dominat per la dissidència, i es debatia entre la necessitat de mantenir-se a la Marina per a contenir els sediciosos o la conveniència d'abandonar-la per a salvar les tropes. En la opinió d'ell, només restava saber l'hora en què esclataria la rebel·lió.

*“en días pasados te havisé lo que ocurría en este paraje, y reconociendo que toda esta jente del Pays, y aun la que tengo a las espaldas, que es la Rivera de Júcar, se va esplicando de cada día y desvergonzando más y que la gente que queda del regimiento no es bastante para contenerles, pues ellos y los de Dénia les tengo por unos, esperando la hora en que se levanten cojiéndonos en medio sin retirada alguna. He resuelto hacer una representación a S. M., que Dios guarde, espresándole el estado de todas estas cosas, para que se mande dar la providencia que pareciere, pues no me queda nada que hacer en que no tropieze con mil inconvenientes, pues de mantener el regimiento en el paraje donde está amenaza el riesgo de perderle y de sacarle reconozco con evidencia se pierde todo más apriessa. Espero me dirás lo que te parece, pues te aseguro, ver todas estas cosas y el total desamparo con que nos dejan y poca o ninguna aplicación al remedio, me tiene endolorido y con bastante mortificación”.*⁴⁶

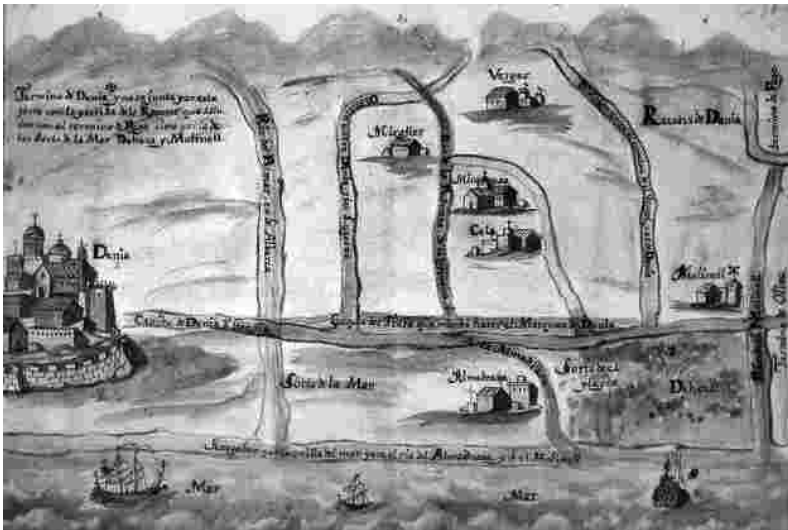
⁴⁴ *Ibidem*, lletres de Zúñiga a Grimaldo dels 9 i 23 de novembre del 1705.

⁴⁵ *Ibidem*, lletra de Zúñiga a Grimaldo del 30 de novembre del 1705.

⁴⁶ *Ibidem*, lletra de Zúñiga a don Bonifaci Manrique de Lara, tinent general de les tropes borbòniques del Regne de València, del 3 de desembre del 1705.

La impotència de Zúñiga va tindre una ocasió excel·lent de quedar evident quan el 5 de desembre va rebre un correu urgent de la vila d'Altea, que avisava d'haver-se descobert vuitanta vaixells anglesos, holandesos i d'altres procedències, alguns dels quals havien entrat en la badia per a fer aiguada. La nova presència aliada va atraure una riuada de gent de les muntanyes properes carregada de queviures de tota classe i especialment pansa i ametlles per a vendre'ls, sense que Zúñiga s'atrevera a intervenir-hi. No era aconsellable en aquells moments retirar les tropes del llocs on estaven allotjades i traslladar-les a Altea, perquè només aquesta presència allí podria servir de revulsiu i desencadenar la rebel·lió; tanmateix, no acudir a controlar tanta gent com hi anava podia afavorir la mateixa rebel·lió⁴⁷. Afortunadament per al mariscal, tres dies després l'armada posava rumb de llevant i la situació tornava a ser la que era, és a dir, un compàs d'espera en què dia a dia s'intensificava l'activisme dels austriacistes valencians.

Termes de Dénia, any 1717. Arxiu Regne València.

Zúñiga no era l'únic que donava per segura la pèrdua del Regne de València. El virrei, les institucions valencianes, l'arquebisbe, tots els caps de l'exèrcit, coincidien en el mateix pronòstic a la mira del sentiment general proaustriac i de la indefensió que patien per la mancança de recursos militars, reduïts als regiments de Nebot prop de Dénia i al del marquès de Pozoblanco prop de Vinaròs. El que no sabien era quan i com es produïrien els esdeveniments que canviarien el rumb de la història valenciana. Doncs bé, el 10 de desembre, a poqueta nit, arribaven al Palau del Reial unes lletres de la Ciutat de Gandia i del governador en què anunciaven que la vila d'Oliva havia proclamat rei l'arxiduc després que Nebot i els soldats del seu regiment hagueren canviat de bàndol⁴⁸. Es tractava d'una operació que havia estat tramada entre Basset i Nebot i de què probablement havia format part també

⁴⁷ *Ibidem*, lletra de Zúñiga a Grimaldo del 7 de desembre del 1705.

⁴⁸ *Ibidem*, lletres de Francesc Clavijo, governador de Gandia, de la Ciutat de Gandia, del duc de Gandia i de Joan Olasso i Echalar, secretari de Zúñiga, al virrey del 10 de desembre del 1705.

el secretari de la Ciutat de València, Josep Vicent Torres i Eiximeno, natural de la Marina, que, en la seua condició de pagador del regiment de Nebot - les despeses del qual corrien per compte de la Ciutat i del Regne- havia pogut servir de mitjancer entre Basset i els austriacistes de la capital. Minyana inclou també en el grup de conspiradors don Joan Tàrraga, capità de les milícies de Xàtiva⁴⁹.

Els fets havien començat la matinada del dia 10, quan el coronel Nebot va arreplegar les companyies allotjades a Ondara, amb el pretext que anaven a una operació convenient al servei reial, i ajuntant les altres que estaven repartides pels llocs propers, a línia del Riu Sec va proposar al seu regiment la proclamació de Carles III. La proposta va ser ben rebuda, excepció feta dels oficials, que van ser detinguts i aconduïts a Dénia. Després es va ajuntar amb Basset i tots plegats van anar a Oliva en fer-se de dia, on van sorprendre la guarnició i van capturar el mariscal Zúñiga, i d'allí a Gandia, on van ser rebuts sense disparar cap tret.

*“A la pérdida de Oliva siguió la de Gandia (...) según se entiende por confabulación y negociado de Baset con los naturales de ambos lugares, pero especialmente con el coronel Nevot por medio de soldados de su reximiento prisioneros, que con diferentes pretextos parece entraron y salieron de Dénia (...) que el coronel recogió las compañías que estaban en Ondara y juntando las demás repartidas en los lugares circumbecinos, dando a entender iba a facción del Real servicio, sobre la marcha, en puesto y tiempo oportuno, propuso a su reximiento la infidelidad y aclamación del archiduque, a que condescendieron todos menos los oficiales mayores y capitanes, que por su repugnancia los embió prisioneros a Dénia, y después, incorporado con Baset, pasó a Oliva, en que alló franco ingreso, dándosele dos compañías del mesmo reximiento que allí estaban de guarnición y pudo hacer prisionero al mariscal de campo don Luís de Zúñiga”.*⁵⁰

Castellví, que s'equivoca rotundament en situar aquests fets un mes abans, la nit del 9 al 10 de novembre⁵¹, arreplega els arguments amb els quals el coronel català va explicar el seu canvi de bàndol, és a dir, el triomf de Carles III a Catalunya i el manteniment de les Constitucions i Privilegis del Principat, en contrast amb el tracte vexatori donat per Felip V als catalans i el perill que els amenaçava. També es refereix i transcriu la lletra que li va adreçar l'arxiduc el 10 d'octubre en què l'animava a canviar d'obediència⁵². Va ser, doncs, la decisió de don Rafael Nebot la que va posar fi al bloqueig de Dénia i la que va permetre a Basset abandonar la Plaça. Durant els tres mesos llargs que Basset va estar a Dénia, el bloqueig havia servit més per a controlar els pobles propers i evitar la rebel·lió general de la Marina, que no per a impedir l'aprovisionament i la comunicació entre

⁴⁹ Joseph Emmanuel MINIANAE, *De bello rustico valentino*, pròleg de Gregori Maians, L'Haia, 1752. La primera traducció al castellà va ser publicada per Vicente Castañeda en *Revue Hispanique*, LV, 1922, pàgs. 447-618. Hi ha una nova edició revisada del text llatí i nova traducció: Jose Manuel MIÑANA, *La Guerra de Sucesión en Valencia*, edició a càrrec de F. Jordi Pérez i Durà i José Mª Estellés i González, València, 1985, pàgs. 462 i 48-50, respectivament.

⁵⁰ AHN, *Estado*, llig. 279, lletra del virrei a Grimaldo del 13 de desembre del 1705.

⁵¹ CASTELLVÍ, *Narraciones históricas ...*, op. cit., I, pàgs. 603- 604.

⁵² *Ibidem*, pàg. 695.

els de dins i els de fora. En realitat Basset tenia la mar lliure i això li servia no només per a rebre tota mena de queviures i abastiments del pobles de la rodalia, sinó també per a mantenir contactes amb els austriacistes catalans i els valencians de Vinaròs, sense que els intents del govern borbònic per tallar aquest flux donaren cap resultat. Durant aquests mesos Basset havia anunciat diverses voltes estar a l'espera de tropes aliades per a trencar el bloqueig i fer estendre la rebel·lió, però aquesta es va produir, finalment, sense que fóra necessària la presència de tropes aliades. En cap moment es va produir la invasió austriacista que les autoritats borbòniques havien temut des que l'armada aliada va aparèixer a la Mediterrània el 1703. En tot cas, Basset havia pogut mantenir la Plaça de Dénia sota obediència de l'arxiduc, tot i que la manca de recursos militars, perquè les tropes borbòniques convertiren el bloqueig en setge, li havia facilitat les coses. Més encara ho havia fet el coronel Nebot, no perquè les tropes catalanes foren necessàries al líder maulet per a marxar sobre la capital, sinó per haver llevat u dels obstacles -l'altre era el regiment de Pozoblanco en la proximitat de Vinaròs- perquè els austriacistes valencians seguiren les passes dels seus veïns. A penes uns dies després, el 16 de desembre, Carles III era proclamat rei dels valencians en la capital del Regne.